NOTE ŞI CONSULTAŢII

MANUSCRISUL GRAMATICII ROMÎNEŞTI A LUI PIER EMILIO BOSI

Scriitorul acestor rînduri se află în posesia manuscrisului gramaticii romîneşti a lui Pier Emilio Bosi. Fiind vorba de un nume puţin cunoscut, voi înfăţişa pe scurt autorul şi activitatea sa.

Născut în 1864 la Faenţa, după o tinereţe agitată, Bosi a intrat în armată, unde a rămas pînă la sfîrşitul vieţii. A murit la Salerno în vîrstă de 70 de ani.

S-a făcut cunoscut de literaţii italieni, printre care Carducci şi Pascoli, cu două volume de poezii cu caracter patriotic ostăşesc, piese de teatru etc., şi a tradus mult din literaturile romanice.

În corespondenţa sa, păstrată parte în biblioteca din Salerno, parte de către familie, am găsit numeroase scrisori interesante din punct de vedere literar de la Carducci, Pascoli, Portal, Fogazzare, De Amicis, Mistral, Loti, Déroulède, Jókai, iar, printre romîni, de la Tzinc, Urechia, Mille ş.a.

Importante sînt traducerile lui din romîneşte publicate în revista florentină *Nuova Rassegna di Letteratură Moderne*, între 1905—1908, însoţite de informaţii asupra culturii noastre. Au fost prezentate aici traduceri din Eminescu, Alecsandri, Bolintineanu şi alţii, precum şi din literatura populară.

Pe măsură ce Bosi aprofunda studiul limbii şi al literaturii noastre, se întărea în convingerea că ele meritau să fie cunoscute mai larg în Italia. Aşa se explică proiectul său de a scoate, pe baza traducerilor apărute în *Nuova Rassegna* . . ., o antologie a literaturii romîne. Deşi lucrarea era aproape gata, n-a putut vedea tiparul, din cauza primului război mondial. Şi acest manuscris se găseşte în posesia noastră.

Intenţia lui Bosi de a oferi italienilor o gramatică a limbii romîne n-a fost nici ea realizată, rămînînd doar manuscrisul.

Plecînd de la constatarea că gramatica romînească a lui Romeo Lovera, singura existentă în Italia pe atunci, prezenta numeroase lipsuri, Bosi avu ideea alcătuirii unei lucrări complementare, care împreună cu micul manual al lui Lovera, să constituie o gramatică mai amănunţită şi mai ştiinţifică a limbii romîne. El o intitulă de aceea *Aggiunte alla Grammatica Rumena*, adică *Adăugiri la Gramatica Romînă*.

Manuscrisul cuprinde 50 de pagini, 25/40, hîrtie de desen. Pe copertă poartă indicaţia: « N-a fost posibil să se tipărească, în aceşti ani excepţionali acest *saggio* (care de altfel va fi amplificat) întrucît ar fi trebuit să se toarne anume nu numai 43 de litere chirilice, dar şi literele romîneşti, d, ş, ţ, ă, ĕ, ĭ, ŏ, ŭ etc. »

BDD-A10315 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:29 UTC)

O mare dificultate pentru Lovera şi Bosi o constituiau oscilaţiile de grafie. Printre altele Bosi dădea ca exemplu cuvîntul « vînător » scris în şase feluri. Arătînd că gramatica sa urmăreşte să mijlocească utilizarea de cărţi romîneşti tipărite cu asemenea grafie dar şi cu alfabet chirilic, el se străduieşte să orienteze cît mai bine pe cititori în acest « labirint » ortografic.

Menite să completeze gramatica lui Lovera, *Aggiunte*-le lui Bosi conţin, în general, numai materiale de acest fel. Astfel, la capitolul despre apostrof se arată cu exemple că eliziunea şi sincoparea se întîlnesc frecvent în vorbirea populară. Constatînd că declinarea romînească prezintă dificultăţi pentru italieni, i se par foarte necesare tabelele sinoptice ale formelor de articol şi ale declinărilor, pe care le dă amănunţit şi cu specificări asupra întrebuinţărilor regionale. Introduce, completîndu-l şi aici pe Lovera, tabele cu declinarea articolului adjectival şi genitival.

Insistînd mai puţin asupra numeralului, autorul se opreşte cu atenţie la adjectivele şi pronumele demonstrative şi la cele personale. Şi aici se dau paradigmele necesare, se insistă asupra formelor populare *ăl*, *ăst*, *cest*, *ist*, *aist*, asupra formelor pronumelui identităţii, a cărui declinare a prezentat pentru autor unele dificultăţi (dovadă nom. pl. fem. pers. II: *voi însăvă)*. Preocupat de lipsa unor forme proprii de genitiv la pronumele personal, pers. I şi II, Bosi le suplineşte cu forme asemănătoare celor italieneşti: *de mine*, *de tine* (it. *di me*, *di te*).

La verb, autorul se opreşte numai la mai mult ca perfectul verbelor regulate, dă în întregime conjugarea verbelor neregulate *a la* şi *a da*.

Una din caracteristicile « Completărilor » lui Bosi este preocuparea permanentă de a fi sistematic şi practic. El îşi dă seama din proprie experienţă că limba romînă, deşi neolatină, ca şi italiana, are totuşi o structură gramaticală şi mai ales un lexic dificil pentru un italian. De aceea foloseşte la morfologie tabelele sinoptice, iar în privinţa vocabularului, introduce liste lexicale, menite să scurteze timpul de învăţare a limbii romîne de către un italian. Ele nu sînt complete, dar autorul îşi propune (v. nota de la p. 33) să le extindă. Prima cuprinde un număr de 500 de cuvinte romîneşti omografe (sau aproape) cu vocabule italiene care au sens deosebit, precum: rom. *rana* = it. *ferita* şi nu *rana* = *broască*, *fiori* = it. *brividi* şi un *fiori* = *flori*, *alt* = it. *altro* şi nu *alt* = *înalt*, *sabie* = it. *sciabola* şi nu *sabbia* = *nisip*.

A doua listă conţine un număr de 46 de cuvinte diferite « aparent străine, după felul în care sînt scrise însă perfect romîneşti ». Ea a fost alcătuită cu scopul de a nu deruta pe italienii poliglоţi. Astfel se arată de pildă că *semăna* (a) nu este *semana* din spaniolă, ci *seminare* din limba italiană; *peţit* (it. domanda di matrimonio) nu trebuie să ducă la fr. *petit* şi aşa mai departe.

În partea finală a manuscrisului se reproduc, în chip caligrafic, alfabetul chirilic, însoţit de explicaţiile necesare, numeraţia cu slove, precum şi cîteva texte în chirilică, transcrise în alfabet latin şi traduse în italiană, cu adnotări.

Dintr-o notă finală aflăm că animatorul lui Bosi în activitatea sa de filoromîn a fost Vasile A. Urechia, care i-a pus la dispoziţie o bibliotecă romînească. Aceasta se găsea încă, în 1938, în biblioteca oraşului Salerno. Considerînd faptul că limba romînă devine în Italia obiectul unor preocupări filologice speciale, abia în timpuri mai noi, că în vremea în care Bosi a lucrat la « Aggiunte» chiar gramaticile romîneşti lucrate de specialiştii noştri aveau serioase lipsuri, ne dăm seama că lucrarea sa, cu toate scăderile pe care le prezintă, trebuie apreciată ca fiind rodul unei munci serioase.

Pier Emilio Bosi n-a avut bucuria să-şi vadă opera tipărită. De aceea rîndurile de faţă, pînă la publicarea studiului integral asupra vieţii şi operei sale, au şi rostul unui omagiu postum.

Şt. Cuciureanu

BDD-A10315 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:29 UTC)